מַנִּין שֶׁנִּשְׁבָּעִין לְקַיֵּים אֶת הַמְּצוָה, כגון שאמר שבועה שאוכל מצה בלילי פסחים, שאשב בסוכה, שאטול לולב. שֶׁנֶּאֱמַר (תהילים קיט קו) 'נִשְׁבַּעְתִּי וָאֲקַיֵּמָה לִשְׁמֹר מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ'. והבינה הגמרא שכוונת רב גידל לומר שהשבועה חלה, כמו בנשבע על דבר רשות, שהעובר עליה 'במזיד' לוקה משום בל יחל, ו'בשוגג' מביא קרבן שבועה.

לפיכך מקשה הגמרא, וַהֲלֹא מוֹשְׁבָּע וְעוֹמֵד מֵהַר סִינַי הוּא, לקיים את המצוה, ודרשו חכמים במסכת שבועות (כז.) מהפסוק המדבר בענין קרבן שבועה (ויקרא ה ד) 'אוֹ נֶפֶשׁ כִּי תִשָּׁבַע לְבַטֵּא בִשְׂפָתַיִם לְהָרַע אוֹ לְהֵיטִיב', שדוקא נשבע על דבר רשות שיש בידו 'להרע או 'להטיב', כגון אוכל ולא אוכל, אישן ולא אישן, חייב קרבן שבועה, אבל במצוה שמחויב לקיימה מצד שכבר מושבע ועומד מהר סיני, אין שבועתו של עכשיו מחייבתו קרבן שבועה. ואם כן איך משווה רב גידל שבועה לקיים את המצוה לשבועה הרגילה שבדבר הרשות.

מתרצת הגמרא, אכן לא היתה כוונתו לומר שהיא כשבועת הרשות, אֶלָּא הָא קָא מַשְׁמַע לָן – אלא זאת בא ללמדנו, דְּשָׁרֵי לֵיהּ – מותר וראוי הוא לְאִינִישׁ – לאדם בראותו שיצרו מפתהו להתרפות מן המצוה, לְזָרוּזֵי נַפְשֵׁיהּ – לזרז את עצמו לקיימה על ידי שישבע על כך, שאפילו הכשרים הנמנעים מן השבועות עושים כן, כפי שראינו אצל דוד המלך עליו השלום.

הגמרא מביאה מאותו אמורא הלכה נוספת באותו ענין:

וְאָמַר רַב גִּידֵּל אָמַר רַב הָאוֹמֵר שבועה שאֶשְׁבְּעָה למחר וְאֶשְׁנֶה [–אלמד ואשנן] פָּרָק זֶה או אֶשְׁנֶה מַסֶּכְתָּא זוֹ, נֶדֶר גָּדוֹל נָדַר לֶאֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, היינו שבועה גדולה נשבע, וחייב להשכים ולשנות את הפרק או את המסכת שנשבע. ומה שאמר כאן נדר כוונתו לשבועה, שאין נדר בקום ועשה, [ומצינו בהרבה מקומות שקורא לשבועה נדר, וכגון במשנה לקמן (ט.) כנדרי רשעים נדר בנזיר בקרבן ובשבועה].

והבינה הגמרא שכוונת רב גידל באמרו 'נדר גדול נדר' לומר, ששבועתו חלה גם לענין קרבן. ומקשה הגמרא, וַהֲלֹא מוּשְׁבָּע וְעוֹמֵד הוּא מהר סיני ללמוד תורה, וְאֵין שְׁבוּעָה זו שנשבע עתה חָלָה עַל הַשְּׁבוּעָה שמהר סיני, לענין קרבן.

הגמרא מביאה הסבר אחר, ואלא מַאי קָא מַשְׁמַע לָן – מה אתה רוצה לומר שבא להשמיענו, דַּאֲפִילּוּ אין מטרת השבועה אלא לְזָרוּזֵי נפשיה בְּעָלְמָא, נדר גדול נדר, ומעשה נכון עשה, מפני שראוי להשבע על כך. אין לומר כן, שהרי זה הֵיינוּ דְּרַב גִּידֵּל כַּמָּיְיתָא – אלו הם דברי רב גידל במימרא הראשונה שלו [מנין שנשבעין לקיים את המצוה] ולמה יכפול מימרא זו פעמיים.

חוזרת הגמרא לדבריה הראשונים, שרב גידל באמרו נדר גדול, הָא קָא מַשְׁמַע לָן – אכן זאת בא להשמיענו, שבשבועה זו חלה גם לענין קרבן. וטעם הדבר, כֵּיוָן דְּאִי בָּעֵי, פָּטַר נַפְשֵׁיהּ –מאחר שאם רוצה, יכול לפטור עצמו מידי השבועה שבהר סיני על ידי קיום מצות תלמוד תורה בְּקְרִיַּת שְׁמַע של שַׁחֲרִית וְשל עַרְבִית, שבכך מקיים את מה שמפורש בתורה בחיוב מצוה זו, 'ושננתם לבנך ודברת בם' וגו' 'בשכבך' – בערב 'ובקומך' – בבוקר, מִשּׁוּם הָכִי – משום כך שאין מצות לימוד תורה ביום ובלילה כפי כוחו [ובכלל זה פרק או מסכתא זו], כתובה באופן מפורש, אלא נדרשת (קידושין ל.) מן הכתוב 'ושננתם' שיהו דברי תורה מחודדים בפיך וכו'.

לפיכך חָיֵיל שְׁבוּעָה עֲלֵיהּ – חלה עליו השבועה לגמרי. שכל הנשבע לקיים מצוה, אפילו זו שמדאורייתא, אם לא כתובה באופן מפורש, חלה שבועתו גם לענין קרבן.

הגמרא מביאה הלכה נוספת מאותו אמורא:

אָמַר רַב גִּידֵּל אָמַר רַב, הָאוֹמֵר לַחֲבֵירוֹ נַשְּׁבִים למחר וְנִשְׁנֶה פֶּרֶק זֶה, אף על פי שלא קיבל על עצמו דבר זה בשבועה, עָלָיו לְהַשְׁכִּים – מחויב להשכים, שקבלה לדבר מצוה חלה בדיבור בעלמא. ולא עוד אלא שעליו להקדים לחבירו, כיון שהוא היה המעורר בדבר.

שכן מצאנו שאף הקב"ה נהג כן, כמו שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל ג כב–כג) 'וַיֹּאמֶר אֵלַי – אל יחזקאל (בֶּן אָדָם) קוּם צֵא אֶל הַבִּקְעָה וְשָׁם אֲדַבֵּר אוֹתָךְ, וָאָקוּם וָאֵצֵא אֶל הַבִּקְעָה וְהִנֵּה שָׁם כְּבוֹד ה' עֹמֵד', כלומר שכבוד ה' היה שם קודם שיחזקאל הגיע.

הגמרא חוזרת לעניני נידוי שבתחילת הסוגיא (ז:):

אָמַר רַב יוֹסֵף, נִידּוּהוּ בַּחֲלוֹם – אם ראה בחלומו שאדם נידהו, צָרִיךְ עֲשָׂרָה בְּנֵי אָדָם לְהַתִּיר לוֹ הנידוי, שיש לחשוש שבשליחות המקום ניתנדה, ועשרה שכינה שורה בתוכם, ונמצא שהותר באותו בית דין שהתנדה. וְהוּא – ובתנאי שאותם עשרה יהיו אנשים דְּתָנוּ הִלְכָתָא – שלומדים גמרא, דהיינו נותנים ליבם להבין סתימת טעמי המשנה מה הם, וכששתי משניות סותרות זו את זו מבינים לתרץ שיהיו שתיהן קיימות, או לדעת דברי התנאים החולקים בדבר, לומר משנה זו מדברי חכם פלוני היא. אֲבָל אם הם מַתְנוּ וְלֹא תָּנוּ – שונים משנה, והוא לימוד ההלכות כמו שהם שנויות ואין טעמם מפורש בהם, ואינם לומדים גמרא, לֹא יתיר אצלם הנידוי, מאחר שהיה זה נידוי משמים, צריך לכתחילה עשרה תלמידי חכמים. וְאִי לֵיכָּא – ואם אין במקומו עשרה דְּתָנוּ הִלְכָתָא – שלומדים גמרא, יכול להסתפק אֲפִילּוּ בעשרה שהם רק מַתְנוּ וְלֹא תָּנוּ – שונים משנה ואינם לומדים גמרא, שיתירו לו. וְאִי לֵיכָּא – ואם אין במקומו גם עשרה השונים משנה, לֵיזִיל וְלִיתֵּב – ילך וישב אַפַּרְשַׁת [–בפרשת] דְּרָכִים, וְיָחִיס שְׁלָמָא – ויאמר שלום לְבֵי עֲשָׂרָה, שעל ידי שישיבו לו יגינו עליו מן היסורים, עַד דְּמִסַּקְלֵי לֵיהּ – שיזדמנו לידו עֲשָׂרָה דְּנָמְרֵי הִלְכָתָא הלומדים גמרא, ויתירו לו את הנידוי.

אָמַר [–שאל] לֵיהּ רָבִינָא לְרַב אַשִׁי, אם יָדַע – זוכר מן החלום מַאן שְׁמֵתֵיהּ – מי הוא זה שנידהו, מַהוּ דִּלְישָׁרֵי לֵיהּ – האם יכול להסתפק בכך שאותו אדם יתיר לו הנידוי, ולא יצטרך לעשרה, שהרי בכל מקום ביכולת המנדה להתיר. אָמַר לֵיהּ –השיב לו רב אשי, שמא לְשַׁמּוּתֵיהּ – לנדותו שַׁוְיוּהּ [–מינוהו] שָׁלְיַח מן השמים, אבל לְמֵישְׁרֵי לֵיהּ – להתירו לֹא שַׁוְיוּהּ [–מינוהו] שָׁלְיַח מן השמים, כלומר וצריך עשרה שיתירו לו.

אָמַר – שאל לֵיהּ רַב אַחָא לְרַב אַשִׁי, שַׁמְתֵּיהּ וְשָׁרוּ לֵיהּ בְּחֶלְמֵיהּ – אם ראה בחלומו שנידוהו, אך גם ראה שהתירו לו, מַאי – האם צריך עוד התרה אחרת. אָמַר לֵיהּ – השיב לו רב אשי, בְּשֵׁם שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְבַר [–תבואה] בְּלֹא תֶּבֶן [–פסולת]

אגרות קודש

ב"ה, כ"ז סיון, תשט"ו

ברוקלין.

הרה"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ מוה"ר חיים הלל שי'

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מכ' סיון והקודם לו, עם המוסגר בהם.

א) הפ"נ המוסגרים במכתבו יקראו בעת רצון על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, ובטח ישתדל מצדו להסבירם כאו"א מהם להוסיף בעיניני תורה ומצות, שעי"ז מוסיפים

המשך בעמוד הבא

כָּךְ אִי אֶפְשָׁר לַחֲלוֹם שיהיה בְּלֹא דְּבָרִים בְּטֵלִים, כלומר יתכן שחלק הנידוי אמת וההתרה דברים בטלים, ועל כן גם במקרה כזה צריך לעשרה שיתירו לו את הנידוי.

הגמרא מביאה מעשה שבסופו נתחדשה הלכה בהלכות נידוי:

רָבִינָא, חֲזָה לָהּ נָדְרָא לִדְבִיתְהוּ – היה לאשתו נדר, שהיה מסוג הנדרים שאין בעל יכול להפר, כגון שאינו מנדרי עינוי נפש או מדברים שבינו לבינה, או שרבינא קיים לה את נדרה ביום שמעו, ועכשיו חזר בו ורצה להתיר את הנדר, אָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב אַשִׁי – בא רבינא לפני רב אשי, אָמַר לֵיהּ – שאל אותו, כַּעַל מַהוּ שֶׁיַּעֲשֶׂה – האם בעל יכול להיעשות שָׁלִיחַ לַחֲרָטַת אִשְׁתּוֹ לבא במקומה לפני החכם או שלשה הדיוטות, ולפרט את הנדר, ולהודיע את הסיבות שבגללם נדרה, ושעבשיו היא מתחרטת ורוצה התרה. ודוקא בבעל שאל, כיון שאשתו בגופו, אבל באדם אחר פשיטא שאינו יכול להיעשות שליח לחרטת חבירו, מפני שצריך שיהא הנודר בפני המתירים. אָמַר לֵיהּ – השיב לו רב אשי, אִי מְכַנְּפִין – אם מצא שלושה אנשים שהיו מכונסים יחד, אִין – הן, יכול הבעל להביא בפניהם את חרטת אשתו, אִי [ואם] לָא מצא שלושה מכונסים, לָא הקילו לבעל לכנסם במיוחד לצורך ההתרה, כיון שלכתחילה צריך שהיא עצמה תבוא לבית דין ויעמדו על דעתה וכוונתה.

הגמרא מונה כמה הלכות שלמדנו ממעשה זה:

שְׁמַע מִינָּהּ תְּלָת – ממעשה זה למדנו שלוש הלכות, הלכה ראשונה, שְׁמַע מִינָּהּ – למדנו שבַּעַל נַעֲשֶׂה – יכול להיעשות שָׁלִיחַ לַחֲרָטַת אִשְׁתּוֹ – להביא את חרטתה בפני המתירים. הלכה שניה, וּשְׁמַע מִינָּהּ – וכמו כן למדנו ממעשה זה, מתוך שלא אמר רבינא לשלושה מתלמידיו שיתירו לה בביתו, שמפני כבוד הרב, לָא שָׁרֵי לְמֵימַר לְאָדָם לְמֵישָׁרֵי נִדְרָא בְּאַתְרָא דְּרַבֵּיהּ –להתיר נדר במקום שרבו נמצא, שלא ברשות הרב. הלכה שלישית, וּשְׁמַע מִינָּהּ – ועוד למדנו כִּי מְכַנְּפִין שַׁפִּיר דָּמֵי – רק אם מצא הבעל שלושה הדיוטות כשהם מכונסים יכול להיעשות שליח להביא בפניהם את חרטת אשתו.

הגמרא מסיימת שבנידוי ראוי להתיר אף במקום רבו:

וְשַׁמְתָּא – נידוי, מותר להתיר אֲפִילּוּ בְּאַתְרָא דְּרַבֵּיהּ – במקום שרבו נמצא, כיון שלא משאירים נידוי על אדם בגלל כבוד הרב.

דין נוסף בהלכות נידוי:

וְיָחִיד מוּמְחֶה שָׁרֵי שַׁמְתָּא – חכם מובהק [אף אם אינו סמוך] מתיר נידוי לבדו, ואינו צריך שני אחרים להצטרף עמהם.

הגמרא (ז:) דיברה בענין הזכרת שם שמים לבטלה, ועתה מבארת שכר הנזהרים בזה:

אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר זְבִיד, אָמַר רַב יִצְחָק בַּר טַבְלָא, אָמַר רַבִּי חִיָּיא אֲרִיכָא דְּבֵי רַבִּי אַחָא, אָמַר רַבִּי זֵירָא, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, אָמַר רַבִּי מְאָשָׁה מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי יְהוּדָה בַּר אִילְעַאי, מַאי דִּכְתִיב – מהו ביאור הכתוב (מלאכי ג כ) 'וְזָרְחָה לָכֶם יִרְאֵי שְׁמִי (שֶׁמֶשׁ צְדָקָה וְגוֹ' וּמָרְפֵּא בִּכְנָפֶיהָ), אֵלּוּ בְּנֵי אָדָם שֶׁהֵן יְרֵאִין לְהוֹצִיא שֵׁם שָׁמַיִם לְבַטָּלָה, והם נקראים יראי שמו של הקדוש ברוך הוא, ושכרם שאור הַשֶּׁמֶשׁ יהיה עבורם צְדָקָה וּמַרְפֵּא. אָמַר אַבַּיֵי, שְׁמַע מִינָּהּ – מדברי רבי יהודה בר אילעאי אנו למדים שחֲרָנָא דְּיוֹמָא – האבק הנראה בקרני השמש בשעה שנכנסים דרך החלון לבית מַפֵּי – מרפא את החולים.

וּפְלִינָא – רבי יהודה בר אילעאי המבאר את הפסוק וזרחה וכו', בעניני שכר המתקבל בעולם הזה, נחלק בפירוש פסוק זה, עם דרשתו דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ המבאר שהפסוק מדבר על שכר לעתיד לבוא, דְּאָמַר רבי שמעון בן לקיש, אֵין בֵּיהֶם לָעוֹלָם הַבָּא – לעתיד לבוא אחר תחיית המתים, אֶלָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מוֹצִיא חַמָּה מִנַּרְתִּיקָהּ, צַדִּיקִים מִתְרַפְּאִין בָּהּ – בחמה, וּרְשָׁעִים נִידּוֹנִין בָּהּ – בחמה. צדיקים מתרפאים בה, שֶׁנֶּאֱמַר 'וְזָרְחָה לָכֶם יִרְאֵי שְׁמִי שֶׁמֶשׁ וְגוֹ' צְדָקָה וּמַרְפֵּא בִּכְנָפֶיהָ –שבזריחתה יהיה להם רפואה. וְלֹא עוֹד – לא זו בלבד שמתרפאים בה אֶלָּא שֶׁמִּתְעַדְּנִין – מתענגים בָּהּ, שֶׁנֶּאֱמַר בהמשך אותו פסוק 'וִיצָאתֶם וּפִשְׁתֶּם [–לשון שומן] כְּעֶגְלֵי מַרְבֵּק' – תהיו שמנים כעגלים המפוטמים במרבק, שהוא הדיר שלהם שבו מפטמים אותם. וְהָרְשָׁעִים נִידּוֹנִין בָּהּ, שֶׁנֶּאֱמַר (מלאכי ג יט) 'כִּי הִנֵּה הַיּוֹם – יום המשפט בָּא בֹּעֵר כַּתַּנּוּר וְגוֹ' וְהָיוּ כָל זֵדִים וְכָל עֹשֵׂה רִשְׁעָה קַשׁ – יהיו נוחים להשרף כקש, וְלִהַט אֹתָם הַיּוֹם הַבָּא', היינו השמש של אותו יום תשרוף אותם]. וכאמור אותה חמה תזרח לצדיקים בצדקה ומרפא.

אגרות קודש

ב"ה, כ' סיון, תשי"ח

ברוקלין.

הנהלת ישיבת תומכי תמימים אשר בלוד

ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

ובשאלתם אודות תכנית הבנינים בקשר עם הנחת אבן הפנה, שיש סברא לשתף עוד בנין, ואחרים אינם גורסים זה מצד ההוצאה היתירה.

אינו מובן כלל נוסח זה, שהרי עומדים **בהתחלת** אסיפת הכספים ושאלת ההוצאה הנ"ל תעמוד על הפרק - לאחרי שיתאסף סכום נכון ביותר ויתחילו ויגמרו חלק מהבנינים, ואז עליהם להחליט אם לשתף ג"כ אולם וכו'! ומזה מובן שאם ע"י השתוף בתכנית של אולם - נוחה יותר תהי' אסיפת הכסף וכו' - יש לעשות זה. . .

בברכה לבשו"ט בכהנ"ל,

מ. שניאורסאהן